PIRKANMAAN KÄRÄJÄKOIKEUS
Laamanni Antero Nuotto

PYYDETTY LISÄLAUSUNTO
21.5.2021

LAKIVALIOKUNNALLE

Aika: perjantai 21.5.2021 klo 9:15

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2022-2025

Teema: Lisälausunto suunnitelmasta oikeusministeriön hallinnonalan osalta ja koronavirustilanteen vaikutuksista käräjäoikeuksien toimintaan

Arvoisa puheenjohtaja ja arvoisat kansanedustajat

Pyydetyssä lisälausunnossa keskityn lähinnä tuomarien koulutukseen ja mestari/kisälli-ajatusmalliin.

Käräjätuomarin viran tehtäväalaan kuuluu rikos-, riita- ja hakemusasioiden käsittely ja ratkaisu. Kaikissa pääryhmissä on monenlaisia erityisosaamista vaativia alaryhmiä. Tällaisia ovat vaikkapa perheoikeudelliset aisat, insolvenssiasiat, talousrikokset, seksuaalirikokset, huumausainerikokset jne. Käräjäoikeuden tehtävä on huolehtia siitä, että kaikissa niissä on erityisosaajia.

Tuomarin hyvä erityisosaaminen edellyttää, että hänellä on hyvä yleisosaaminen, jonka pohjalta hän erikoistuu joidenkin tiettyjen asiaryhmien problematiikkaan.

Substanssikoulutusta käräjäoikeus saa Tuomioistuinviraston tuomarinkoulutuslautakunnan järjestämänä sekä käräjäoikeuden itsensä järjestämänä. Käräjätuomarin osaamiseen ei riitä pelkkä substanssiosaaminen. Tuomarilta vaaditaan myös henkisiä tuomarintaitoja; kykyä työskennellä oikeudessa asioivien kanssa niin, että myös se kuva, jonka hän antaa oikeudenkäynnistä, on oikeudenmukainen, objektiivinen ja kuunteleva mutta kuitenkin tarvittaessa oikealla tavalla jämäkkä.

Pirkanmaan käräjäoikeudessa ja muissakin käräjäoikeuksissa, ainakin isoimmissa, osaamisen turvaaminen ja lisääminen on järjestetty jo työjärjestyksessä. Eri asiaryhmät on keskitetty eri osastoille. Pirkanmaalla on neljä lainkäyttöosastoa, joista kaksi käsittelee siviiliasioita ja kaksi rikosasioita. Ensimmäiselle osastolle on keskitetty perheoikeudelliset asiat, toiselle osastolle insolvenssiasiat, kolmannelle osastolle talousrikosasiat ja pakkokeinot ja neljännelle osastolle seksuaalirikokset ja huumausainerikokset. Jokaiselle osastolle on keskitetty lisäksi useita muita asiaryhmiä. Keskittämisen perusteena on ollut joko se, että kyseiseen asiaryhmään kuuluvia asioita on niin paljon, että ne kannattaa keskittää tai niitä on niin vähän, että ne myös kannattaa keskittää. Näin on turvattu, että osastoille ja koko käräjäoikeuteen saadaan riittävästi erityisosaamista kustakin asiaryhmästä. Samalla osaaminen lisää toiminnan tuottavuutta. Työjärjestykseen on kirjattu myös osastokierto, jotta varsinkin nuoret tuomarit saisivat riittävän yleisosaamisen kaikista tai useimmista käräjäoikeudessa käsiteltävistä asioista, minkä jälkeen he voisivat keskittyä jonkin alueen erityisosaamisen lisäämiseen.

Henkisten tuomarintaitojen oppimiseen on varsin vähän oppimateriaalia. On toki olemassa erilaisia johtamiskoulutuksessakin käytettyjä psykososiaalisia opintokokonaisuuksia, neuvottelutaitoa ja vastaavia, mutta tuomarin työhön suoraan räätälöityjä tuomarintaitoja kasvattavaa oppimateriaalia on vähän.

Tällaista osaamista voidaan kehittää kokoonpanotyöskentelyllä. Käytännössähän valtaosa jutuista ratkaistaan yhden tuomarin kokoonpanolla. Tämä on johtunut työmäärästä, joka ei ole sallinut käytännössä kuin minimikokoonpanon. Kuitenkin erilaisissa ratkaisukokoonpanoissa työskenteleminen ja eri puheenjohtajien työn seuraaminen ja mahdollisuus osallistua yhdessä ratkaisun tekemiseen on mitä parhainta oppia ei pelkästään substanssin osalta, vaan ennen kaikkea tuomarintaitojen kehittymisen kannalta. Nuoret tuomarit oppivat kokeneelta tuomarilta suurten ja hankalien juttujen käsittelytaitoja, ratkaisun kirjoittamistaitoja, miten istunnoissa tapahtuviin yllättäviin käänteisiin reagoidaan, miten asiakkaita tulee kohdella tai miten istuntokäsittelyn antama ulkoinen kuva luo osaltaan uskottavuutta myös oikeudellisten ratkaisujen sisältöön. Nuoren tuomarin on tärkeä oppia, miten tärkeä on se kokonaiskokemus, joka asiakkaalle oikeudenkäynnistä jää. Olen myös kuullut, että kokeneet puheenjohtajat ovat vuorostaan saaneet nuorilta tuomareilta joitakin oppimisia. Tällaisen mestari/kisälli -mallin omaksuminen olisi ensiarvoisen tärkeää, kun tuomarisukupolvi on nuorentunut.

Vaikka laissa säädetyt kokoonpanosäännökset mahdollistaisivat minimiä suuremmankin kokoonpanon käyttämisen, ei siihen resurssisyistä ole mahdollisuuksia. Nykyisin isompia kokoonpanoja voidaan käyttää ainoastaan niissä jutuissa, joissa sitä jutun laadun vuoksi edellytetään.

Vastaava osaamisen tarve on myös käräjäsihteerien työssä. Eri asiaryhmät vaativat erityisosaamista myös sihteeriltä. Käräjäsihteerien vaihtuvuus on suurta, koska työn palkkaus ei ole sen vaativuustasoon nähden kilpailukykyinen valtion vastaavien tai jopa vähemmän vaativien tehtävien kanssa. Tämä aiheuttaa jatkuvaa rekrytointia ja uusien työntekijöiden perehdyttämistä, mikä kuormittaa entisestään käräjäsihteerejä ja esimiehiä. Sihteeristön suuri vaihtuminen johtaa siihen, että osaamista häviää kokeneiden ja talossa koulutettujen mukana heidän siirtyessään muualle. Perehdyttäminen jää yhä harvemman osaajan tehtäväksi.

Hallitusohjelman lainsäädäntöhanke, jossa käräjäoikeus videoisi todistajankertomukset, nykyisen äänittämisen sijasta hovioikeuden käyttöön, tullee teknillisen puolensa vuoksi ja työryhmämietinnössä esitettyjen toimenpiteiden vuoksi vaatimaan käräjäoikeuksilta lisää työtä, mikä ei onnistu ilman lisäresursseja sihteeripuolelle.

Laamanni Antero Nuotto